

rium pro arbitrio usus est. At dixerit aliquis: Sed si quid in illam, dum possedit, impenderit, oportet & ipsum ex pretio lucrari: id eoque alienum non est partum apud ipsum permanere. Atqui si quisquam ad detinendum fecerit hoc rationem præbere putat, quomodo ut ille matrem sequi debeat, a domino persolutum præsum non majorem præberit? Quin quomodo convenientius non est, si qui perdidit, indeque dolores in corde perculit, ex affectione delinquentium sentiat: quam si ille eam habeat, qui præterquam quod nihil amicit (ab illo enim qui furto subducunt ancillam ipsi vendidit, quem recuperare licet) ancillam etiam ministerium lucratus est? Nequit ergo (quomodo diximus) detinatur partus, sed quemadmodum patrem sic etiam filium prius dominus habet. Sive enim qui furtum commisit, dives sit, tuncque ipsi quod male accepit, ejus premium reddat, nihil amplius negoti refert: sive mortuus aut vivus adhuc in opia laboret, ut quæ lex a furibus exigit, exolvere nequeat, tum vero quoque qui ancillam amicit, ejus calamitatem filii cum matre receptione delinquit aequus sit.

CONSTIT. XXX.

DE MULIERE QUÆ VIVO MARITO ALIOS DE MATRINO COMPELLAT.

Idem Imperator eidem Styliano.

UT quum leges reipublicæ iniuriles deprehenduntur, necessario illas justa reipublica providentia in melius transformant: ita quoque ejusdem providentiae munus sit, ut leges recte constitutas nihil subditos contristantes a male constitutis luctibusque contristantibus feligat, hisque illas anteponat: præfertur vero quando eadem de te due inter se pugnantibus leges ita sunt. Quomodo enim ratione: fultum sit, si quum duces atque præfeci ex pejoribus præstantioribus eligantur, & qui in gubernatione ad subditorum utilitatem omnia faciunt, præponantur: non item ex legibus, quibus donec reipublica conficeret, præfeciatur, quum contra temporaneam duum præfectoria sit, non præstantissima, sed pejoris nota, quasque nequaquam præmio innotuisse decuferet, ad gubernacula deducatur? At quorū hæc a nobis dicta sunt? Justinianus ille, cuius diadema præter religionem subditorum, quaenam etiam decoravit, quum prius de solutione matrimoniorum sanctiōnem edidisset: ut si mulier marito etiam cum superflite de matrimonio cum altero agat, non amplius ilium, ut ipsius membrum ipsi jungi licet, sed eum infidatrix ab ipso avellat: postmodum & sibi ipse contradicens, ob hanc causam dirimus non permittit: matrimonium. Nos itaque priorem hominis voluntatem, ut quæ his ipsiis que statuit roboretur, & aduersus matrimonia infidias praecidat humanæ vitæ conducibiliorem esse intelligentes: eam legata in republica observavi: jubemus: quanvis vero cantata palinodia evulgavit, eam in republica nostra theatro locum invenire non permittimus. Si quæ igitur marito adhuc vivo, de contrahendo matrimonio cum altero sermonem habuisse deprehendatur, ut quæ seipso nefario proposto abruperet, & matrimonii solutione ab illo abstrahatur, & profecto etiam pecuniaris penitus, quibus quæ alios modis a maritis avllentur, obnoxia sunt, subicietur. Quæ enim matrimonii compage in unum carnem cum marito coit, non acquirent autem, sed simul ad alium recipiendo crearent quæcumque conjunxit, contumelia affecti, simul in maritum hostili animo est: quomodo non iuste hæc quum prius se ipsa a conjugione prorsus abruperit, absconditur? Et sane quando 7 mulier protvero proposto oculum & a membro suo avertens, in alienum resipicere gesit: quæ alia signa & testimonia ipsam in maritum hostilia cogitare defideret?

CONSTIT. XXXI.

UT QUÆ MULIER MARITI ODO ABORTAT, REPUDIARI AB ILLO POSSIT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Qui hominem est terra creavit, costa ipsius in mulierem transformat, adjutricem illi ex ipsius membris conjunxit, quo videlicet sua creationis causam cognoscens, vel hinc dicit, quæ erga conjugem, benevolentiam arque amorem incontaminatum conferat. Quæ igitur ita animata est, benevolentiamque suam marito confudit, revera illa auxiliatrix est, neque conditoris promissum fallit: quæ vero diverso animo est, non amplius neque hoc eis cognoscitur: neque quanquam conjugium in unum illam cum marito cogere annis fuerit, caro ex carne, membrumve ipsi est. Idcirco quum de muliere, quæ propter ipsius etiam in vita lucem fecerit, seminis ipsius fructum opprimit, duæ leges latentes, quarum una repudiare iuram affidum maritum jubet, altera vero non permittit: nos legi divortium suadenti, afferentes, illi ut multo utiliter autoritate attribuimus. Alienum enim mihi aratione, prorsusque iniquum videtur, ut quæ tam apertum in maritum odium suscipit, ut ipsi semen disperdat (ut interim omnitem, quod communis natura insidiari sit), ipsi cohabitetur. Nam si quæ aliqui alii operam danno inferunt, eos tanquam inimicos averfamur: quomodo eam quæ procreandorum liberorum operi, tum maxime necessario, tum præstatim noxam fecit, ipse qui danno affectus est, ut suam apud se habere poterit, nec utinam iuricidem & hostem dimittet? Quod insuper evidenter.

¹ Dimitenda, ex Nov. 22. c. 16. §. 1. neglecta Nov. 117. c. 8. & ita reducitur ad Nov. 22. ² Aproposito intercedit in iure occurrit. ³ Nov. 22. c. 16. §. 1. ⁴ Nov. 117. c. 8. ⁵ Saltem non numeratur inter casas repudiorum. ⁶ Gen. 2. ver. 24. ⁷ Hoc est maris conjux, quæ propter oculos a marito alienum conjux. ⁸ Terr. lib. de velanda virginibus art. Nuptias de animo & affectu fieri, quemadmodum & sapientia add. Math. 5. ver. 28. ⁹ Exst. apud 4. Harm. 12. c. 6. ¹⁰ Ut Nov. 117. c. 16. §. 1. fuerat constitutum: omnibus vero in Nov. 117. c. 8. fin. ¹¹ Gen. 2. ¹² Mulier ex viro & propter virum. ¹³ Terci. 5. adver. Matronem & libe velanda virginib. ¹⁴ De abortu vix. 1. Eff. destrat. 39. ff. de penit. ¹⁵ Nov. 22. c. 16. §. 1. ¹⁶ Novell. 117. ¹⁷ d. 8. in fin. ¹⁸ Exaggeratio criminis abortionis. ¹⁹ d. Nov. 117. c. 8. ver. fin. ²⁰ Exaggeratio criminis abortionis. ²¹ Nov. 22. c. 15. §. 2. Nov. 117. c. 8. §. 4. c. ibi, scilicet extra nos nolens maria corrivit.

²⁰ Decimanona dicitur ab Harm. 6. tit. 2. ²¹ Et eorum nova penitus quippe natus precidi asperguntur hoc constitutio, quod veteribus legibus non erat. ²² Adulterium ponemur homicidio non minorem meritor. ²³ Exaggeratio criminis adulterii. ²⁴ Adulterium olim morte puniebatur, vid. l. 30. in fin. ff. ad 1. Jul. ²⁵ Sicut non numeratur inter casas repudiorum. ²⁶ Exaggeratio criminis adulterii. ²⁷ Exaggeratio criminis adulterii. ²⁸ Exaggeratio criminis adulterii. ²⁹ Exaggeratio criminis adulterii. ³⁰ Ut Nov. 117. c. 16. §. 1. fuerat constitutum: omnibus vero in Nov. 117. c. 8. fin. ³¹ Gen. 2. ³² Mulier ex viro & propter virum. ³³ Exst. 4. Harmone. 12. §. 4. ³⁴ Etiam post quinque annos, & ita abrogatur Novell. 22. c. 7. ver. 5. vero in eisdem. Nov. 117. c. 12. ³⁵ Medicamentum Pizoniam, tuis autem Pizon Medicis Deorum. Suidas in trajecto. ³⁶ Nov. 22. c. 7. in fin. ³⁷ C. de raptu virginis. add. Novell. 143. & 150. de eis que rapti sive nubis. ³⁸ Mutatur lex Ciat. 5. sent. 5. rapti. ³⁹ Exst. 4. Harmone. 12. §. 4. ⁴⁰ Ciat. 5. sent. 5. rapti. ⁴¹ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁴² Et ita abrogatur l. 14. ff. qui test. ⁴³ Ciat. 5. sent. 5. rapti. ⁴⁴ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁴⁵ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁴⁶ Harm. 7. ⁴⁷ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁴⁸ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁴⁹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁵⁰ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁵¹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁵² Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁵³ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁵⁴ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁵⁵ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁵⁶ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁵⁷ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁵⁸ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁵⁹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁶⁰ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁶¹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁶² Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁶³ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁶⁴ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁶⁵ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁶⁶ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁶⁷ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁶⁸ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁶⁹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁷⁰ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁷¹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁷² Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁷³ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁷⁴ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁷⁵ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁷⁶ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁷⁷ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁷⁸ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁷⁹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁸⁰ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁸¹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁸² Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁸³ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁸⁴ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁸⁵ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁸⁶ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁸⁷ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁸⁸ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁸⁹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁹⁰ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁹¹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁹² Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁹³ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁹⁴ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁹⁵ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁹⁶ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁹⁷ Dicitur in fin. ff. de rapti. ⁹⁸ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ⁹⁹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁰⁰ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁰¹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁰² Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁰³ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁰⁴ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁰⁵ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁰⁶ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁰⁷ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁰⁸ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁰⁹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹¹⁰ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹¹¹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹¹² Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹¹³ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹¹⁴ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹¹⁵ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹¹⁶ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹¹⁷ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹¹⁸ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹¹⁹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹²⁰ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹²¹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹²² Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹²³ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹²⁴ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹²⁵ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹²⁶ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹²⁷ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹²⁸ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹²⁹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹³⁰ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹³¹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹³² Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹³³ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹³⁴ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹³⁵ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹³⁶ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹³⁷ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹³⁸ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹³⁹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁴⁰ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁴¹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁴² Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁴³ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁴⁴ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁴⁵ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁴⁶ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁴⁷ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁴⁸ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁴⁹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁵⁰ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁵¹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁵² Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁵³ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁵⁴ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁵⁵ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁵⁶ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁵⁷ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁵⁸ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁵⁹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁶⁰ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁶¹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁶² Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁶³ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁶⁴ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁶⁵ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁶⁶ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁶⁷ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁶⁸ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁶⁹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁷⁰ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁷¹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁷² Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁷³ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁷⁴ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁷⁵ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁷⁶ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁷⁷ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁷⁸ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁷⁹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁸⁰ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁸¹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁸² Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁸³ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁸⁴ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁸⁵ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁸⁶ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁸⁷ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁸⁸ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁸⁹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁹⁰ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁹¹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁹² Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁹³ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁹⁴ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁹⁵ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁹⁶ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁹⁷ Dicitur in fin. ff. de rapti. ¹⁹⁸ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ¹⁹⁹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ²⁰⁰ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ²⁰¹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ²⁰² Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ²⁰³ Dicitur in fin. ff. de rapti. ²⁰⁴ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ²⁰⁵ Dicitur in fin. ff. de rapti. ²⁰⁶ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ²⁰⁷ Dicitur in fin. ff. de rapti. ²⁰⁸ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ²⁰⁹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ²¹⁰ Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat. de postum. ²¹¹ Dicitur in fin. ff. de rapti. ²¹² Et hoc adiutor. d. 1. c. 1. Ciat

Idem Imperator eidem Styliano.

Hoc quoque, quanquam plausibilem prae se speciem (legalem nempe ordinationem) ferat: aequitatem mihi tamen excedere videtur. Dico autem quod servis de rebus suis statuere non permittitur: sed quae la-ribus suis arduisque (ut conjicere licet) maleficiis quæquerint, ea cu-jusque domini manus colligunt. Ac sane mirari subit, quomodo ab initio-lata lex nihil moderationis neque aequitatis huic rei attribueret. Verumamen ita et quibus nata ista lex est, atque adeo lex ipsa ab aliis, ut cuique volun-tas feret, adprobantur. *Ego autem* nequaquam illos probo, neque illud placitum in servis¹ meis obtinere sinam: sed contra, plenam ipsi administrationem rerum suarum potestatem facio. Ex hoc itaque tempore in omnem po-steritatem Imperatoris servi rerum suarum revera domini sunt: ita sane, ut five-sani sunt, sive ægroti mortem imminere putent, de rebus suis pro arbitrio sta-tuendi potestate non præveniuntur: neque servitutis nomine ex rerum quas posse-derint dominio expellantur. De Imperatoris igitur servi hæc noviter lata lex esto, vigoremque habeo. Magistratus autem reliquæ promiscue plebi, si huic nostro placito acquiescere nolint, ad veterem de servilibus bonis legem respicere fas esto.

CONSTIT. XXXIX.

UT PRODIGUS QUÆ EX RE IPSIUS SINT², FACERE ³ POSSIT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Mortalium nemo ad eam absolitionem pervenit, ut non obnoxie ali quando res suas gerat: neque quisquam (ni fallor) ita desipit, quin crebro sibi utilis esse possit. Neque enim qui in omnibus prudentia- fuit fidit, hunc omnia irreprehensibiliter facere sinit Deus: neque idem cum creator creatura que sua curatur sit, mentis inopem per omnia ex imprudentia frustari permittit. Prefatus hoc sum propter illam legem⁴, que pro-digum de rebus suis quicquam aut velle aut statuere omnibus modis prohibet. Quam quidem legem, conjetus in res gestas oculis, pro illarum ratione, non autem ita simpliciter fanci: & si quid iniutiliter gestum esset, non admittere: in quo vero aliqua utilitas verteretur, id suscipere oportebat. Nunc vero ni-hil istiusmodi praescribit, sed in universum prodigo de rebus suis contulit adiutoria- potestatum adimit. Id nos recte iudicio non convenire sufficiat, legem illam relaxantes, ita utim, ut quæ judicium erroneum quodque prodigum designet, dicit, neque approbatione, neque confirmatione digna habeantur: quæ vero ad utilitatem spectent, sufficiantur, atque nequaquam reprobentur. Quid enim, si⁵ prodigos aut hereditatem necessariis suis relinqueret, aut pauperibus sua distribueret, aut denique gravem servitutem sacerdotum cervicebū adimere velit? An ideo quod prodigus est, id illi non licere velle dicendum? Quid, si quum præmium damno habeat, alter quipsum, qui vitio mederi possit, majori pretio quam præmium sit, id emere, implique damno le-vare velit? An prodigios, quo minus illi sibi consulat, utiliterque negotiatur, impedit? At rationem non video. Quod itaque dixi, rerum gelfarum conditio obseruator: & si in ea prodigi⁶ mores non conspiciantur, quod adum est: si vero a prudenti rerum gestione aberratur, esse appareat, id neque approbatione neque confirmatione dignum habetur.

CONSTIT. XL.

UT CAPTIVI TESTAMENTI FACTIONEM HABEANT⁷.

Idem Imperator eidem Styliano.

Qui olim edendis legibus operam navavere, cum multa ad res humanas reste moderandas in medium protulerint, locuplesque benignitatis suæ testimonium (leges nempe, secundum quas res publica concinno in sta-tu conservatur) reliquerint: tum haud leto, qua ratione fecerint, ut de captiis tractatus, quibus de rebus suis statuendis potestatem non faciunt, reli-que ipsorum benignitati non responderent. Quæ enim de testamento ipsorum legislatio complectitur, valde comitem ac benigne constituta fuit. Nam quod statuerunt, ut interdum quando⁸ in opere testamētū laboraretur, a minore etiam testi-mentum numerō obsignaretur: quia⁹ nullus¹⁰ adibitis testibus, persæp tame-retestamentum ratum haberet, quemadmodum de¹¹ isti qui in acie occurrunt constitutum est: permagnum fore benignitatis est argumentum. At de captiis placitum jam dictorum non esse simile, neque ex eadem benignitate prognatum videtur. Quod namque de rebus suis confituerunt illis non permittunt: non solum non benignum aliquid de ipsis decreverunt, verum etiam ipsam captivitatem alio modo intendunt. Quomodo enim rursum illos in captivitate non du-cunt¹²: aut quomodo malum irrecreabilem tristitia non adangeret, & morte-accerbiorem in corde captiuis non circumferens aculeum, rebus excedit huma-nis: quando non modo in captivitate vitam finit: verum etiam si qua apud contributes bona habet, de his illi constitundi potestas non est: sed si rebus tanquam alienis expellit: & quæ suis laboribus quæquerit, prope quisbus suscepere in captiūrum infortunium incidit, ab horum dispensa-famenta.

UT IN CIVITATIBUS QUINQUE¹³, IN ITINERIBUS VERO ET AGRIS TRES¹⁴ TESTES AD TESTAMENTORUM FIDEM SUFFICIENT²¹.

Novella. Quinque numerus lege XII. tabularum videtur introductus s. 1. Infl. de testam. ordinand. 2. Ulp. 2. & reducatur a Basilio Macedone Legis hujus parte vers. quoniam enim I. eod. 16. dixi ad manu[m] apud Ulp. 5. 5. 2. T[estam]entum, non est nisi ordin. Specialius di-rogari s. 2. Inf. quib[us] non est permis. facit l. 1. ff. de captiis. vid. 1. 18. ff. qui testam.

3. Tunc inter captiis, tunc mortis causa. 3. eod. 4. d. 2. d. 1. 1. d. 1. 18.

5. Prodigus non confitetur bonis male uti, quoties hereditatem nec sacerdotis personis relinquit, & pauperibus bona distribuit, aut servos libertate donat. Si Tuditari nota p[ro]fessio hominis, & populus communis sacerdotis, & togam, velut tragicum vestem, in foro tribunicis testamento[rum] (sacram initiatu[m] heredem), centuriis probarunt. Magis enim quod[em] p[ro]fessio in rebus suis captiis detinet, quocumque modo velint, statuant.

CONSTIT. XLI.

TESTAMEN[TO] RUM VERO ET AGRIS TRES¹⁵ TESTES AD TESTAMENTORUM FIDEM SUFFICIENT²¹.

1. Lex est specialis, que ad omnes servos non porrigit, interclusum huminiores dominii servari, uti permittebant; sed inter domesticos tantum. vid. Plin. 2. eod. 16. dixi ad manu[m] apud Ulp. 5. 5. 2. T[estam]entum, non est nisi ordin. Specialius di-rogari s. 2. Inf. quib[us] non est permis. facit l. 1. ff. de captiis. vid. 1. 18. ff. qui testam.

3. Tunc inter captiis, tunc mortis causa. 3. eod. 4. d. 2. d. 1. 1. d. 1. 18.

5. Prodigus non confitetur bonis male uti, quoties hereditatem nec sacerdotis personis relinquit, & pauperibus bona distribuit, aut servos libertate donat. Si Tuditari nota p[ro]fessio hominis, & populus communis sacerdotis, & togam, velut tragicum vestem, in foro tribunicis testamento[rum] (sacram initiatu[m] heredem), centuriis probarunt. Magis enim quod[em] p[ro]fessio in rebus suis captiis detinet, quocumque modo velint, statuant.

7. Extra epistole s. Harm. 1. 6. 30. 8. Et ita abrogatur s. alt. 1. inf. quibus non est nisi ordin. 8. ff. q[ui] testam. 1. 10. ff. de test. milit. Paul. 3. sentent. 4. ff. 8. 9. 1. ult. Cod. de testam. ut in codicibus leg. ult. C. de codicis l. 28. in fin. C. de testam. In utr. se p[ro]p[ter]a se p[ro]p[ter]a, si extrame instaurantur heredes 1. 21. 5. 2. C. de testam. fin. milit. duo sufficiunt. d. 2. 1. 5. 1. si liberis mixti extranei, quod ad extraeones se p[ro]p[ter]a requiruntur: quod ad liberos duo sufficiunt d. 5. 1. Hoc addendum est, unicum testem sufficeret, si testamento fuit coram principe, hoc est, ipsius principem pro omni aliis teste sufficeret 1. 19. in fin. Cod. de testam. quod tamen non admittit, & alia viset eis legis 19. sententia, ut ibidem scripsi. Sed ex illud tenendum, Jure Canonico valere testamento factum coram presbitero & duobus testibus, c. cum eff. 10. de testam. Quin eodem jure ultimum voluntatum ad p[ro]p[ter]as valere coram duabus testibus 1. 1. de testam. ad h[ab]et jure civili p[ro]p[ter]as quam septem adibitos non nocere. Superius namque profert, nunquam nocent. Paul. 3. sent. 4. 9. 10. Quin sufficeret ad honorum p[ro]p[ter]as oculibus locis petendas, ut solemnis testium numerus adibitus fuerit, quo loco testamento factum esse dicetur 1. ult. Cod. de testam. idem.

19. Quinque in urbano: tres in rustico testamento testes sufficiunt ex hac

Idem Imperator eidem Styliano.

Cum omnibus humanæ vita negotiis, quæ testium fidem requirunt, inde robur adeste oporteat: tunc vero maxime quæ ultimi vita nostra die contemplatione dispositiones fiunt, ictiusmodi corroboratio indi-gent. Nullus enim reliquis modus est, qui recte ipsi jus dicet, nisi ipsi a testibus præsidium adit. Oportebat itaque quo magis necesse est, statuta hominum & vita decedentium firma esse, eo quoque magis eadem per te-stimonia stabilit. Verum quoniam frequenter res proprie[re]t[er] eorum quæ stirrit[ur] requiratur penuria, ad possibilem modum deducivimus (cum namque stricte iuste uti non datur, quemque modo potest uti necesse est) de testi-um numero, quo testamento adeste debent, statuere non alienum a prouidencia nobis vistum est. Atque hoc quidem etiam sempiternæ memorie pa-tri nostri in mentem venit: verum quod statutum non valde id exalte statutum esse iudicatum est. Quum enim superiorum legislatorum alius¹⁶ septem, alius¹⁷ vero quinque assument[ur] eff[ectu] telles centu[is] (leptem quidem in civitatis, quippe ubi proprius hominum multitudinem, ut consentaneum est, testes defuturi non sunt: in agri vero & itineribus, quinque, quod magna illuc plurimum hominum fide dignorum raritas¹⁸ sit) cum hoc (inquam) ita de illis constitutum est, patet noter & experientur numerus deficiens, simul in civitatis, simul in agri & itineribus per quinque telles testimenti vigore attribuit: idque ideo (mea quidem sententia) quod quanta nra vir-tutis inopia humanam vitam occiper, considerari. Attamen (id quod dicimus) non admodum exacta ratione placitum illud nititur. Dicatur enim forræ aliquis, equaliter numerum attribui non oportuisse, atque testimo-nium quod in agri & itineribus adhibetur, artius contrahendum fuisse. Nos igitur quod ille neglexit, non negligendum putantes, sancimus, ut in civitatis, & agri, aliisque inhabitatis locis trium testium confirmatione sufficiatur.

CONSTIT. XLIII.

UT PER SCRIBENDI IGNAROS¹⁹ TESTAMENTA ETIAM CONFIRMENTUR.²⁰

Idem Imperator eidem Styliano.

Non quod superiores, quia communis vita negotiis diligentem can-tionem attulerunt, reprehendere velimus, legem proferimus: sed porcius, ut exacta ipsorum ratio in usum recipiatur, operam damus, resque ipsæ (quod illas exacto ipsorum præscripto respondere im-possibile sit) ne, quoad eius fieri potest, debito suo statu excludant, fanatio-ne cavemus. At quid est quod dico? Decretum est a veteribus de testa-mentis tractantibus, ut per²¹ septem testes, minimum autem perquinque defunctionis statutis autoritas accedat. Neque vero id simpliciter, sed ne²² ignari literarum testes essent, si quidem in civitatis, ubi non ferre peritorum penuria est, testamenta facta sint: sed si aliis in locis in quibus literaria studia displicent[ur]neque admodum uitatae sunt, illi-cessum est, ut exacta ipsorum ratio in usum recipiatur, operam damus, resque ipsæ (quod illas exacto ipsorum præscripto respondere im-possibile sit) ne, quoad eius fieri potest, debito suo statu excludant, fanatio-ne cavemus. At quid est quod dico? Decretum est a veteribus de testa-mentis tractantibus, ut per²¹ septem testes, minimum autem perquinque defunctionis statutis autoritas accedat. Neque vero id simpliciter, sed ne²³ ignari literarum testes essent, si quidem in civitatis, ubi non ferre peritorum penuria est, testamenta facta sint: sed si aliis in locis in quibus literaria studia displicent[ur]neque admodum uitatae sunt, illi-cessum est, ut exacta ipsorum ratio in usum recipiatur, operam damus, resque ipsæ (quod illas exacto ipsorum præscripto respondere im-possibile sit) ne, quoad eius fieri potest, debito suo statu excludant, fanatio-ne cavemus.

CONSTIT. XLII.

UT SUFFICIE NS NUMERUS TESTIUM TESTA-MENTUM RATUM FACIAT TAMETSI 6 ID NEQUE ILLO-RUM SUBSCRIPTIONES NEQUE SIGNACULA HABEAT.

Idem Imperator eidem Styliano.

Quæ in verbis residet obscuritas, multum quod tractatur involvere vide-tur: quippe tanquam expansa quedam nubes, tum intelligendam animo auferat, tum a recta rerum administratione avertat. Hanc igitur obscuritatem caliginem ubi illis constitutionibus que de testa-mentis agunt, neque mediocrem noxam rebus adfert, circumfusam esse co-gnoscimus: pulchrum fore rati sumus, si illas repugnemus, quomodoque testamento confirmari, aut non oporteat, legi non ambigua, neque quæ varie apprehendit, definiremus. Qui ante nos de testamento tractarunt, bilia-faria illi disiverunt, & alia quidem scriptis, alia vero sine scriptis consci-entia tradiderunt. Quin & modum quo utrumque testamento, (& scriptum nempe, & non scriptum) ratum sit, subjecerunt: ut scripta confirmatione eo confitatur, quod vivente etiam testatore testium subscriptione obliga-tioneque omnibus numeris absolutum sit: nuncupativi vero, five non scripsi, quod septem non indigni sive testes se audiisse, cum ita testator lingua sua de rebus suis pronunciaret, consteantur. Atque his h[ab]et ad modum con-servatur, annectat scriptum testamentum, nisi²⁴ ad scripture, quæ testa-toris voluntas significatur, perfectionem simili omnia convenient, & te-stium subscriptiones, nempe quæ illis de sinceritate testimonio fint, & si gnacula, quæ subscriptionibus fidem præbeant: nisi h[ab]et simili omnia (in-quam) priusquam est cuius id testamētū est, & vita excedat, concurrant, omnino id irritum est, ut neque tanquam scriptum, neque tanquam nuncupativum valeat. Ex quo sane præoccupatio placito, quum non admodum caute (ne interim dicam male) conceputum sit, confusio atque ambiguitas rem testamētariam invadit. Aliis enim videbat testamētum velut adulterine semina, prorūs abiciendum: ut alius quidem ex bonis utili-tatem capere permittar, defunctis vero ne minimum quidem utilitatis ex rebus suis accedit: si tamen defuncti utilitate aliquam sentiant. Sentient autem quum ex ipso morte per beneficium erogationem nonnulli reviviscunt. Atque hi quidem (quomodo dixi) h[ab]ent in modum a rerum suarum utilitate hominem proficere volunt. Quibus vero benignior sententia animo residerit, hi testamento, quod sigillorum impressione per-fectionem non accepit, si non ut scriptum censeatur, certe tamen qualem non scriptum & nuncupativum accipit, talem vigorem tribuant. Nos ita que perplexitate h[ab]emus de rebus humanis esse documento videntes, in benigilorum judicium pedibus imus, veterisque legis caliginem & ambiguitatem in simplicem atque aptam cognitionem converti-mus, ac sancimus, ut²⁵ quod testamētū est apud Gracos, neq[ue] in iudeis, neq[ue] in basiliis Macedonibus, ut illi quidem in literis referuntur, necessario exquisitum testimoniū subsidiū requirant: tum ma-xime id faciunt, que homines natura sua ad interitum vergentes, discessu[m] & carne imminentie litteris exponunt, his in ipso & vita excessu rationes suas & voluntates committentes. Quae enim inter vivos conscripta sunt, quanquam obsignata sint, nihilominus tamen illorum vi-tia exborvum ejus qui scriptis, corumque de quibus scriptum confitum est, examinatione deprehenduntur. Quae vero a morientibus scripto con-stituuntur, eas minus recte habere, si nullum certum testium suffragium adfertur, impossibile difficeret. Verum enim vero & hic tractatus longe opti-mus a legislatore conscriptus est, dum saepe testamētorum testes ad ius-jurandum adagi, nonnulli testes, quod sigillorum impressione per-fectionem non accepit, si non ut scriptum censeatur, certe tamen qualem non scriptum & nuncupativum accipit, talem vigorem tribuant. Nos ita que perplexitate h[ab]emus de rebus humanis esse documento videntes, in benigilorum judicium pedibus imus, veterisque legis caliginem & ambiguitatem in simplicem atque aptam cognitionem converti-mus, ac sancimus, ut²⁶ quod testamētū est apud Gracos, neq[ue] in iudeis, neq[ue] in basiliis Macedonibus.

C. de testam. ordin. 1. Justinianus scilicet l. ult. Cod. de testam.

2. Ius vetus inter vid. §. 2. 2. 3. Iust. de testam.

3. 1. 1. 1. C. de testam.

4. Basilius Macedo.

5. Epitome exitus apud s. Harm. 1. 5. 11.

6. Hoc vult: si rati numarum testium

7. sententia, neque quidem exigit: valere denique, licet signacula non ei adposita, licet etiam testium

8. subscriptio oculis cum signaculis defiderintur: & breviter in testamento subscriptio[n]em non habe-

9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169.